

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗВІТНОСТІ СМІТТЕПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано сучасний стан формування нефінансової звітності підприємств України. Виявлено причини відмінностей українських екологічно відповідальних звітів від провідних європейських практик. Виокремлено принципи складання звіту зі сталого розвитку сміттєпереробних підприємств, окреслено його складові. Проаналізовано стандарти, що регулюють складання звітів та запропоновано напрями підвищення їх функціонування.

Ключові слова: екологічно відповідальні звіти, інтегрована нефінансова звітність, Глобальна ініціатива зі звітності.

Проанализировано современное состояние формирования нефинансовой отчетности предприятий Украины. Выявлены причины различий украинских экологически ответственных отчетов отведущих европейских практик. Выделены принципы составления отчета по устойчивому развитию мусороперерабатывающих предприятий, обозначены его составляющие. Проанализированы стандарты, регулирующие составление отчетов предложены направления повышения их функционирования.

Ключевые слова: экологически ответственные отчеты, интегрированная нефинансовая отчетность, Глобальная инициатива по отчетности.

The current state of formation of non-financial enterprise reporting in Ukraine was analyzed. The author revealed the reasons of differences between Ukrainian environmentally responsible reports and European leading practices. The report drafting principles of sustainable development of household waste processing enterprises were pointed out. In the article the constituents of this report were outlined. The author analyzed the standards which regulates report drafting and suggested directions for improving their functioning.

Keywords: environmentally responsible reporting, integrated non-financial reporting, Global Reporting Initiative.

Впровадження та реалізація парадигми сталого розвитку в Україні вимагає переходу економіки на новий, концептуально якісний рівень. Цей екологічно спрямований напрям формує базис для розвитку інноваційних механізмів регуляторної політики, законодавчих ініціатив, контрольно-ревізійних методів, вимагаючи розробки та залучення нових, раніше невідомих для економіки України інструментів. Набувають актуальності такі еколого-економічні механізми, принципи та методи, застосування яких недостатньо досліджені й вивчені. Сучасний етап виробництва диктує такі критерії економічних відносин, при яких користувачі звітності зацікавлені не лише у фінансових показниках, вони також звертають увагу на екологічні, соціальні та ряд інших індикаторів, які складають нефінансову звітність підприємств, формуючи тим самим інвестиційний рейтинг корпорацій на міжнародному рівні. Інтегрована звітність зі сталого розвитку в Україні знаходиться на етапі впровадження і є новим інструментом, який забезпечить реалізацію моделі екологічно спрямованої національної економіки в контексті інтеграції в міжнародний простір. Дані дослідження, проведеного за ініціативою мережі Глобального договору ООН в Україні свідчать про те, що потенціал для розвитку звітності сталого розвитку в Україні досить великий, адже із 100 найбільших компаній нефінансову звітність складають лише 10%. При цьому серед 250 найбільших компаній у високорозвинутих країнах такі звіти складають 80% [1, с. 31]. Тому подальшим завданням цьому напрямі для України є розробка принципів, методів складання, визначення обсягів і виду інформації, обґрунтування важелів впливу інтегрованої нефінансової звітності з метою уніфікації та стандартизації в рамках європейського виміру.

Концептуальною основою для стратегічного розвитку нефінансової звітності в Україні стали праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Вивчення сутності та значення нефінансових звітів відображено в роботах Буряка В.О., Самсонової К.В. Поряд з ними практичним аспектам реалізації звітності сталого розвитку приділяли увагу Воробей В., Журовська І. Проблема складання звітності в умовах формування основ сталого розвитку в Україні присвячено праці Костіна А.Е., Черних О.В., А. Олів'є, Шохін А.Н.

Однак питання розвитку інтегрованої нефінансової звітності сміттєпереробних підприємств маловивчені. У цьому напрямі відсутні ґрунтовні рекомендації щодо практичної реалізації таких звітів, а також майже не вивчено роль екологічної відповідальності соціально спрямованих звітів. Крім того, немає чітко визначених

принципів їх формування, а також складових частин звітів, як головних, так і другорядних. Усе це потребує подальших наукових досліджень.

Інтегрована нефінансова звітність в Україні не регулюється нормативними документами, тому формується у довільній формі. За відсутності єдиної методологічної бази та наукових підходів до її складання, екологічно відповідальні статистичні звіти мають ряд недоліків. Виникає ситуація, коли кожне з підприємств, що формує нефінансовий звіт, не відображає конкретні кількісні дані з істотними показниками. Крім того, в екологічно спрямованих звітах відсутні дані щодо напрямів та методів вирішення стратегічно важливих для підприємства проблем. Це є досить істотною перешкодою для інтеграції звітності сталого розвитку українських компаній, оскільки саме вищезазначена інформація щодо нефінансових аспектів найбільше цікавить користувачів та інвесторів. З метою підвищення об'єктивності та цінності такого роду звітності виникає потреба у подальших наукових дослідженнях з метою розробки практичних рекомендацій.

Метою статті є підвищення ефективності формування та впровадження екологічно орієнтованих звітів у частині забезпечення функціонування та розвитку нефінансової звітності сталого розвитку сміттєпереробних підприємств.

Зважаючи на постійно зростаючі вимоги до прозорості діяльності бізнесу, дедалі більше компаній приймають рішення про публікацію звітів у частині сталого розвитку або так званої нефінансової звітності підприємства. Перші корпоративні звіти соціального спрямування було опубліковано майже 20 років тому. Відповідно до досліджень Центру Хозер (HauzerCentre) при Гарвардському університеті, нині понад 3000 компаній у світі публікують звітність зі сталого розвитку. Спочатку нефінансова звітність формувалася компаніями, які виробляли товари масового вжитку, а також підприємствами з ресурсоемних галузей, включаючи енергетику та комунальні послуги. З часом до них приєдналися підприємства інших секторів – фінансових послуг, телекомунікацій, логістики, будівництва, авіації тощо.

Найбільш активно процес підготовки нефінансової звітності розвивається в Європі. Так, у Швеції всі державні підприємства законодавчо зобов'язані опублікувати звіти зі сталого розвитку. Починаючи з 2012 р. такі ж підприємства в Іспанії в обов'язковому порядку публікуватимуть ці звіти. В Азії за кількістю складених звітів лідирує Японія, однак і Китай почав приділяти велику увагу цьому напрямку. В ЮАР усі підприємства,

акції яких котируються на Йоханнесбурзькій біржі, також повинні обов'язково готувати інтегровану звітність (фінансову та нефінансову) [2, с. 3]. В Україні за період 2005-2010 рр. було опубліковано лише 56 соціальних звітів, підготовлених 39 підприємствами. Серед цих звітів немає жодного, підготовленого сміттєпереробним підприємством, тому що такого роду діяльність – одна з перших, за результатами якої повинна складатись екологічно відповідальна звітність [1, с. 33-34].

Термін "нефінансова звітність" в Україні законодавчо не закріплено і він не є загальноприйнятим. Різні джерела наводять синонімічний ряд, який вживається різними науковцями, наприклад, "соціально відповідальна звітність", "соціальна і екологічна звітність", "звітність зі стійкого розвитку" та ін. Проте, в основі цього поняття лежить одне правило – якомога повно і доступно донести до користувача, наскільки точно компанія, запроваджуючи основи сталого розвитку, дотримується принципу "триєдиного підсумку", відображаючи інформацію щодо економічних, соціальних та екологічних аспектів своєї діяльності. Відмінною ознакою такої звітності є добровільність її складання, жоден з нормативних документів не зобов'язує підприємство обов'язково формувати звіти з нефінансового стану [3, с. 21]. При цьому ступінь і глибина розкриття інформації також є добровільною ініціативою компанії.

За визначенням Глобальної ініціативи зі звітності (GRI – Global Reporting Initiative) термін "звітність зі сталого розвитку" означає звітність, яка охоплює водночас економічні, екологічні та соціальні аспекти діяльності організації [1, с. 6]. Концепція Національної стратегії соціальної відповідальності бізнесу в Україні трактує це поняття так: "Нефінансовий звіт – затверджений організацією, компанією (верифікований або не верифікований) документ, що містить опис інших, аніж фінансові, показників діяльності компанії, організації". Зважаючи на безліч трактувань і узагальнених підходи, можна запропонувати таке визначення: "Нефінансова звітність (звітність зі сталого розвитку) – це документально оформлена сукупність даних підприємства чи організації незалежно від форми власності, що відображає середовище існування компанії, принципи та методи співпраці з групами впливу, результати діяльності компанії в економічній, соціальній та екологічній сфері життя суспільства з метою надання стейхолдерам (акціонерам, співробітникам, партнерам, клієнтам і суспільству) інформації нефінансового характеру в контексті сталого розвитку та на його принципах". Вона є публічною і розглядається як інструмент інформування щодо стратегічних планів розвитку в частині економічної сталості, соціального добробуту та екологічної стабільності.

Нині існує чотири стандарти, які регулюють механізм складання нефінансової звітності. Вони розкривають мету, принципи, методи складання та типи інформації, що відображається в них. В Європі існує практика використання кількох звітів водночас, при цьому нефінансова звітність може бути складена за різним форматом (рис. 1.) В міру розвитку та поглиблення принципів сталого розвитку у світі триває дискусія про впровадження так званої "інтегрованої звітності", яка буде об'єднувати як фінансову та нефінансову звітність в один комплексний звіт. Зважаючи на це, українським підприємствам слід приєднатися до таких напрямів, адже в майбутньому це дасть їм реальні додаткові конкурентні переваги.

Порівняно нетривала історія розвитку нефінансово-го звітування в Україні (близько 10 років) зумовлює надто критичний підхід підприємств до цього явища. Зважаючи на те, що розкриття інформації у такого роду звітах не регламентовано і чітко не визначено, підпри-

ємства особливо ретельно здійснюють відбір і рівень розкриття інформації.

Крім того, на шляху гармонійного розвитку з європейськими компаніями перед українськими підприємствами стоїть ряд перешкод, які є причинами негативної динаміки у сфері впровадження нефінансових звітів:

- низький рівень (здебільшого відсутність) корпоративної культури підприємств України, їх економічна слабкість та екологічний егоцентризм;
- правовий нігілізм та правова деформація свідомості, оскільки практика свідчить про те, що рівень штрафів і відповідальності настільки низький, що підприємствам немає сенсу дбати про довілля та запроваджувати надто дорогі фільтри для установки для очищення;
- термінологічна невизначеність або дублювання норм, що призводить до нерозуміння механізмів реалізації стратегій екологічної відповідальності;
- відносна закритість українських підприємств для широкого кола користувачів;
- неврахування інтересів зацікавлених сторін.

Впровадження оприлюднення нефінансової звітності для українських компаній, а особливо тих, хто працює у сфері переробки побутових відходів – необхідний крок, що дозволяє компанії проаналізувати власну стратегію, провести об'єктивну оцінку нефінансових ризиків, залучити менеджерів, відповідальних за функціональні напрямки, до визначення ролі та оцінки впливу компанії на довілля та суспільство, а для користувачів отримувати інформацію про соціальні та екологічні аспекти діяльності компанії в комплексі з інформацією про економічні результати. Це дасть змогу ефективно оцінювати ризики бізнесу (зокрема довгострокові), що стає важливим фактором оцінки діяльності компаній з боку акціонерів, інвесторів та кредиторів. Таке звітування може стати інструментом стратегічного планування діяльності підприємства. За період 2005-2010 р. в Україні було опубліковано такі нефінансові звіти: звітів про прогрес (COP) – 47 од., звіти за системою GRI від компанії, які приєдналися до глобального договору (ГД) в Україні – 7 од., звіти іншого формату від підприємств, що не входять в мережу ГД, – 6 од. Кількість підприємств, які склали не фінансову звітність в Україні, наведено на рис. 2.

Зважаючи на відсутність стандартів і регламентуючих положень щодо складання нефінансової звітності в Україні, підприємства самі вирішують, яку саме інформацію буде в них відображено. Найчастіше вони орієнтуються на приклади європейських практик. Найпоширенішими аспектами, які розкривають у нефінансових звітах українські підприємства, зображено на рис. 3/

До економічних нефінансових показників звітів керівництво Глобальної ініціативи зі звітності відносить таку інформацію в частині забезпечення належного рівня праці та налагодження контактів із користувачами звітності: діапазон відношення стандартної заробітної плати початкового рівня і встановленої мінімальної заробітної плати в основних регіонах діяльності організації, процедури найму місцевого населення та частка вищого керівництва, найнятих із місцевого населення, восновних регіонах діяльності, розвиток і вплив інвестицій в інфраструктуру та послуг, наданих, передусім, для суспільного блага за допомогою комерційної, натуральної чи благодійної діяльності. У соціальній складовій звітності рекомендовано наводити рівень травматизму, професійних захворювань, коефіцієнти втрачених днів і відсутності на робочому місці, а також загальну кількість смертельних випадків на робочому місці (з поділом за регіонами), розвиток і вплив інвестицій в інфраструктуру та послуг, наданих, передусім, для суспільного блага

за допомогою комерційної, натуральної чи благодійної діяльності тощо. До екологічної складової відносять інформацію щодо ініціатив для забезпечення енергоефективних продуктів і послуг, вироблених із відновлювальних джерел енергії, а також зменшення потреб в енергії, маси перевезених, імпортованих, експортованих або перероблених відходів, ініціатив для зменшен-

ня викидів парникових газів та досягнуте зменшення, грошову вартість великих штрафів і загальну кількість негрошових санкцій за недотримання екологічних законів і нормативних актів, істотні впливи на навколишнє середовище перевезення продуктів та інших благ і матеріалів, що використовуються у діяльності організації, а також перевезення робочої сили [2, с. 20].

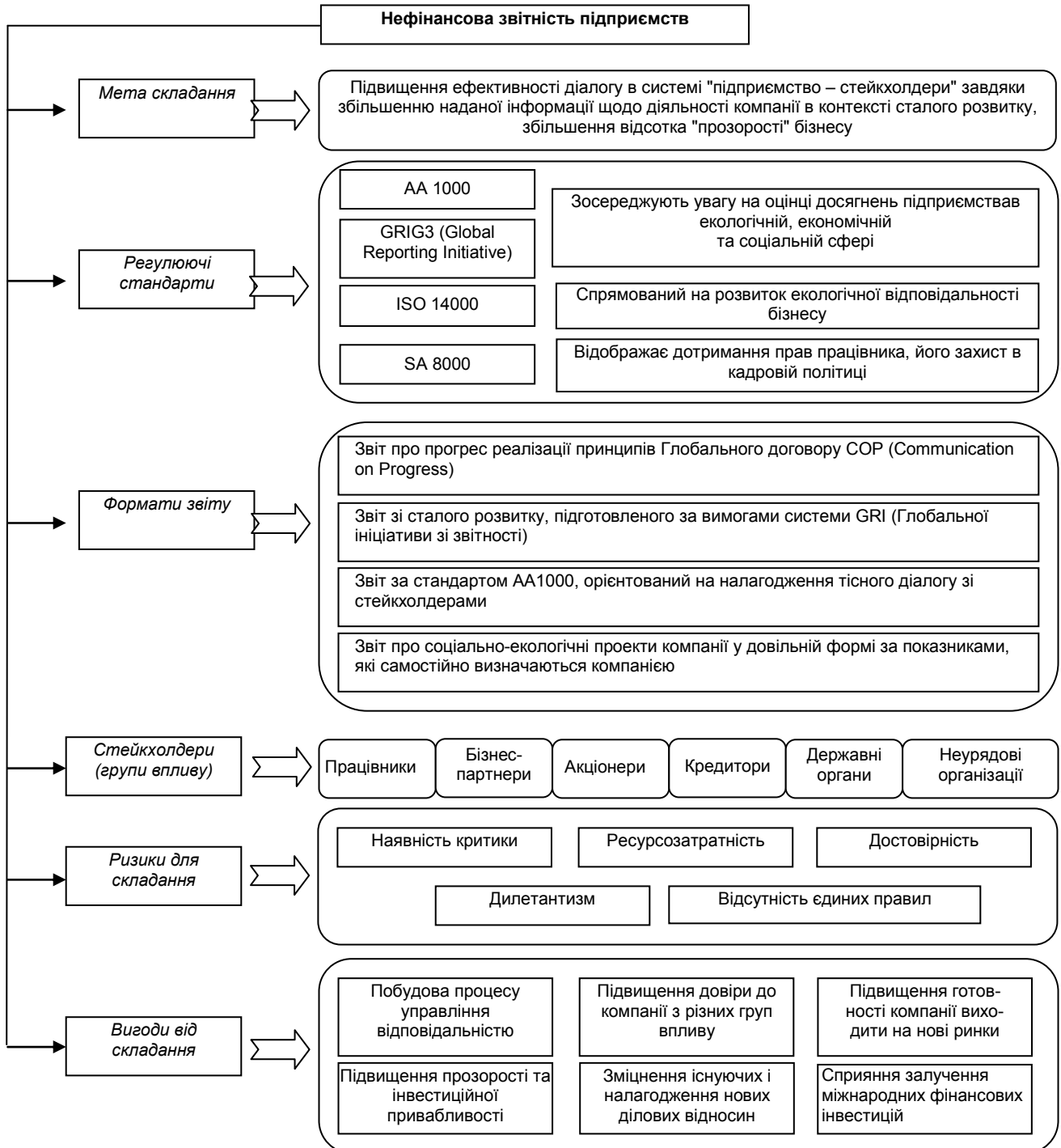

Рис. 1. Елементи складання нефінансових звітів підприємств*

* Джерело: складено автором.

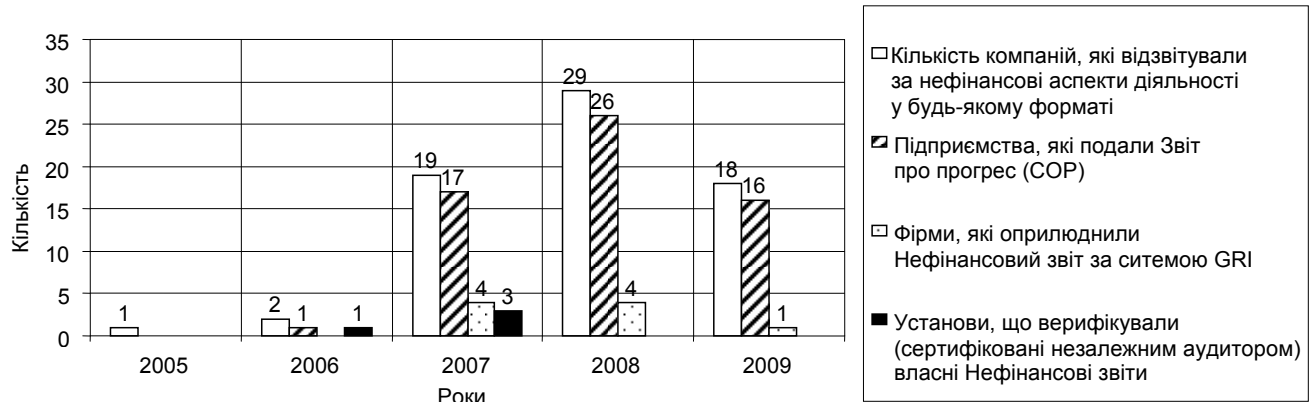

Рис. 2. Кількість підприємств в Україні, які опублікували нефінансові звіти у різних форматах за 2005-2009 рр., од *

Джерело: складено автором за матеріалами [1].

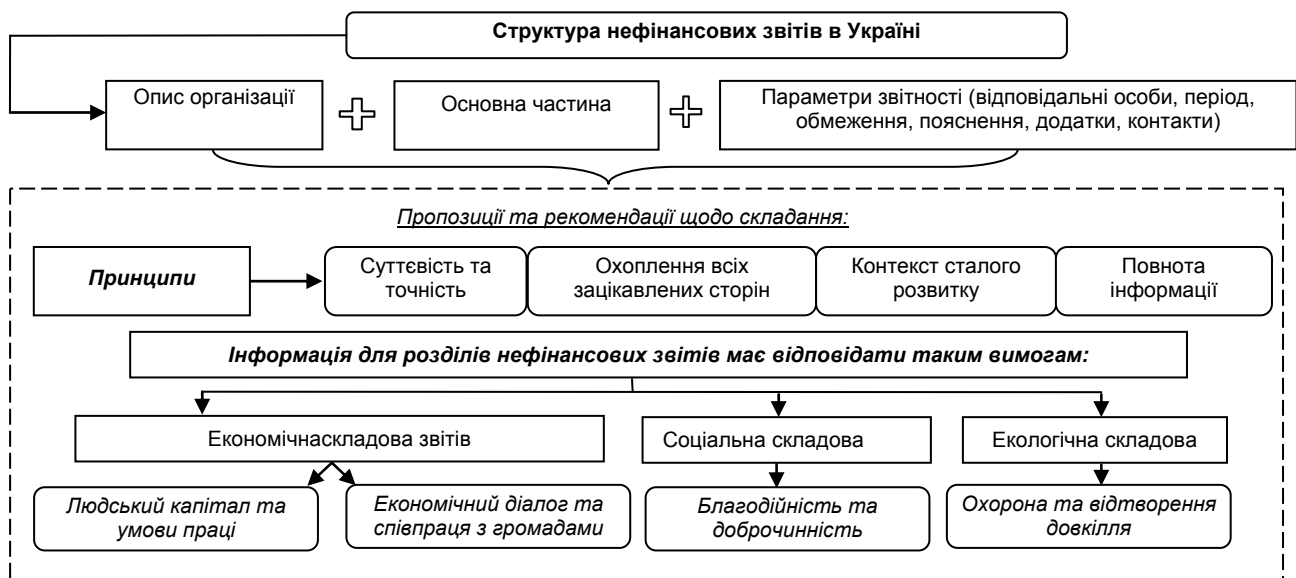

Рис. 3. Стан та напрями удосконалення процесу складання нефінансових звітів в Україні*

*Джерело: складено автором.

"Зелений" вектор розвитку економіки вимагає від українських підприємств побудови своєї діяльності на основі гармонізації та стандартизації зі світовими принципами сталого розвитку. Звідси постає потреба формування нефінансової звітності як елемента підвищення конкурентоздатності на українському ринку та спрощення виходу на міжнародний. Патерналізм підприємств, їх відносна бідність, спадщина радянського господарювання – це перешкоди, які стоять на шляху ефективного впровадження нефінансової звітності в Україні. Відображення національних пріоритетів сталого розвитку в такого роду звітності повинно ґрунтуватися на періодичності, достатній кількості графічного матеріалу та фотографій, публікації он-лайн версії звітності, легкості доступу до нових форм звітності та їх архіву, чіткості та лаконічності формулювань, уникаючи описових

загальних речень. Саме ці аспекти зроблять нефінансову звітність в Україні дієвим інструментом інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств.

1. Воробей В. Нефінансова звітність: інструмент соціально відповідального бізнесу / В. Воробей, І. Журавська. – К.: ТОВ "Інжиніринг", 2010. – 77с. 2. Услуги в области устойчивого развития: семь вопросов о нефинансовой отчетности, на которые руководители компаний должны иметь ответ / [Иванов А., Лещинская К., Коваленко В.]; "Эрнст энд Янг (СНГ) Б.В.". – К., 2011. – 30с. 3. Купалова Г.І. Екологічна відповідальність бізнесу в контексті глобального договору / Г.І. Купалова // Державне регулювання соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 25 лист. 2010 р. / за заг. ред. д.е.н., проф. О.Ю. Амосова. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2010. – с. 20-22.4. Черних О.В. Соціальний звіт як інструмент управління соціальною відповідальністю компанії / О.В. Черних // Сталый розвиток економіки. – 2011.- № 2 (5). – С. 203-206.

Надійшла до редколегії 25.06.12